

Universiteit Utrecht

Nederlands
Jeugd
instituut

De rol van pedagogisch medewerkers in de kinderopvang bij het signaleren van kindermishandeling

Elianne Daamen

De rol van pedagogisch medewerkers in de kinderopvang bij het signaleren van kindermishandeling

Elianne Daamen
(3643352)

Masterthesis
Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken
Universiteit Utrecht
23 juni 2016

Begeleider en eerste beoordelaar: Marije Kesselring, MSc
Tweede beoordelaar: dr. Paul Baar

Met hartelijke dank aan: Marielle Balledux,
senior adviseur Opvoeden en Opgroeien | Sterke Basis

Samenvatting

Kindermishandeling kan ernstige korte- en langetermijnegevolgen hebben. Eerder onderzoek is voornamelijk gedaan naar de rol van leerkrachten en jeugdhulpmedewerkers in het signaleren van kindermishandeling. Doel van dit onderzoek was het krijgen van inzicht in de kennis, vaardigheden en attitude van pedagogisch medewerkers aangaande het signaleren van kindermishandeling en het op basis hiervan formuleren van verbeterpunten. Hiertoe waren de respondenten in dit onderzoek pedagogisch medewerkers. Data werd verzameld via een online vragenlijst ($N = 188$) en daaropvolgend semigestructureerde interviews ($N = 18$). Uit de resultaten bleek dat de meerderheid van de respondenten (55,32%) weleens een vermoeden van kindermishandeling heeft gehad. Daarnaast bleek dat een tekort aan kennis en vaardigheden samen met de eigen attitude een rol leek te spelen in het ervaren van handelingsverlegenheid. Zo lijken respondenten onvoldoende kennis te hebben om signalen van kindermishandeling adequaat te herkennen. Ook lijken zij ontoereikende vaardigheden te hebben om de meldcode te gebruiken en om vermoedens met ouders op een open en respectvolle manier te bespreken. De respondenten ervaarden angst om ouders vals te beschuldigen en onzekerheid bij het bespreken van vermoedens. Daarnaast lijken normen en waarden van de respondenten te kunnen veroorzaken dat een signaal niet als mogelijke kindermishandeling wordt gezien. Om handelingsverlegenheid te verminderen, hebben de respondenten behoefte aan herhaaldelijke scholing, voornamelijk in het herkennen van signalen van kindermishandeling, toepassen van de meldcode en trainen van gespreksvaardigheden. De verkregen inzichten uit dit onderzoek kunnen bijdragen aan de versterking van kinderopvangorganisaties bij de preventie en aanpak van kindermishandeling. Trefwoorden: Kindermishandeling; Pedagogisch medewerkers; Signaleren; Kennis, vaardigheden en attitude

Abstract

Child abuse can result in serious short- and long-term effects. Previous research focused mainly on the role of teachers and youth workers in identifying child abuse. The aim of this study was to gain insight into the knowledge, skills and attitude of pedagogical staff on identifying child abuse and based on this insight formulate suggestions for improvement. The participants in this study were pedagogical staff. Data was collected by means of a questionnaire ($N = 188$) and subsequent semi-structured interviews ($N = 18$). The results showed that majority of the respondents (55.32%) ever suspected child abuse. This study also showed that lack of knowledge and skills, and the respondents' own attitude seem to play a role in experiencing 'act embarrassment'. For example, most respondents seem to lack knowledge to adequately recognize signs of child abuse. They also seem to have insufficient skills to use the reporting code and to discuss their suspicions with the parents in an open and respectful manner. Respondents experienced fear to make false accusations and insecurity when discussing suspicions with parents. Furthermore, the norms and values of the respondent seem to influence the decision the respondent takes when confronted with signals of child abuse. To reduce 'act embarrassment', respondents may benefit from repeated training, especially on recognizing signs of child abuse, the use of the reporting code and practicing communication skills. The insights gained from this study can contribute to strengthen childcare organizations in the prevention and treatment of child abuse.

Keywords: Child abuse; Pedagogical staff; Identifying; Knowledge, skills and attitude

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) staat dat kinderen beschermd dienen te worden tegen kindermishandeling. Toch zijn naar schatting in Nederland jaarlijks bijna 119.000 kinderen het slachtoffer van mishandeling (Alink et al., 2011). Professionals, waaronder pedagogisch medewerkers, kunnen een belangrijke rol spelen in het signaleren van kindermishandeling. In deze thesis wordt onder signaleren verstaan het opmerken van kindermishandeling en dat aan anderen vertellen (Schutz, 2014). Sinds 1 juli 2013 zijn professionals in onder andere de sector kinderopvang verplicht om de Meldcode voor Huiselijk Geweld en Kindermishandeling te gebruiken bij vermoedens van geweld in huiselijke kring (Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2013). Doel van de Meldcodewet is dat sneller en adequater wordt ingegrepen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2013). Uit onderzoek van Leyen, Stelk en Isaac (2015) blijkt echter dat pedagogisch medewerkers zich wel regelmatig zorgen maken om kinderen, maar dat zij hun zorgen niet structureel in verband brengen met de mogelijkheid van kindermishandeling. Zo blijkt dat van de pedagogisch medewerkers die zorgen hebben, slechts een derde de meldcode raadpleegt. Veelal raadplegen pedagogisch medewerkers observatie-instrumenten die bedoeld zijn om het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen te volgen. Omdat kindermishandeling niet in deze observatie-instrumenten is opgenomen, ontstaat het risico dat signalen die duiden op mogelijke kindermishandeling niet als zodanig worden herkend. Daarnaast zijn pedagogisch medewerkers wellicht terughoudend in het signaleren omdat zij het zien als een beschuldiging naar ouders (Leyen et al., 2015).

Organisaties waar gebruik van de meldcode verplicht is, wordt geadviseerd om een aandachtsfunctionaris kindermishandeling aan te stellen. De aandachtsfunctionaris heeft een adviserende rol richting de beleidsontwikkeling en een coördinerende rol bij de uitvoering van de stappen van de meldcode indien een vermoeden bestaat van kindermishandeling (Vereniging Landelijke Vakgroep Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling, 2016). Uit onderzoek naar dilemma's onder aandachtsfunctionarissen in onder andere onderwijs en kinderopvang blijkt dat aandachtsfunctionarissen twijfelen of zij voldoende kennis hebben om in te schatten of ze met kindermishandeling te maken hebben. Daarnaast zijn zij bang voor agressie van de ouders van het slachtoffer en verklaren zij bang te zijn voor reacties van het slachtoffer (Expertisecentrum voor Jeugd, Ontwikkeling en Samenleving, 2014). Deze dilemma's hebben betrekking op angst om te handelen en de gevolgen van eventueel handelen. Hierbij past het begrip handelingsverlegenheid. Van dit begrip is geen eenduidige definitie bekend. In deze thesis wordt onder handelingsverlegenheid verstaan het "niet

handelen, twijfelen om te handelen, of niet weten hoe te handelen ondanks dat de situatie er wel om vraagt” (Movisie, 2016, p. 2).

Naar het ervaren van handelingsverlegenheid bij het signaleren van kindermishandeling is veel onderzoek gedaan, maar deze onderzoeken focussen vooral op jeugdhulpmedewerkers en leerkrachten. Weinig onderzoek is gedaan naar de rol van pedagogisch medewerkers bij het signaleren van kindermishandeling. Het huidige onderzoek wil inspringen op dit hiaat. Pedagogisch medewerkers kunnen een belangrijke rol spelen bij het signaleren van kindermishandeling omdat zij het kind dagelijks observeren en daardoor huidig gedrag goed kunnen vergelijken met de normen of gedrag in het verleden. Daarnaast ziet de pedagogisch medewerker het kind al in de voorschoolse leeftijd, waardoor kindermishandeling mogelijk eerder gesignaleerd kan worden dan wanneer het kind naar de basisschool gaat (Sundell, 1997).

Doel van dit onderzoek is het krijgen van inzicht in de kennis, vaardigheden en attitude van pedagogisch medewerkers aangaande het signaleren van kindermishandeling en het op basis hiervan formuleren van verbeterpunten. Dit kan bijdragen aan de versterking van kinderopvangorganisaties bij de preventie en aanpak van kindermishandeling.

De onderzoeksvraag luidt daarom: *welke rol kunnen pedagogisch medewerkers in de kinderopvang spelen bij het signaleren van kindermishandeling?*

De onderzoeksvraag is gesplitst in de volgende deelvragen:

1. *Hoe vaak hebben pedagogisch medewerkers een vermoeden van kindermishandeling gehad en op welke signalen waren deze vermoedens gebaseerd?*
2. *Hoe gaan pedagogisch medewerkers om met signalen van kindermishandeling?*
3. *In hoeverre ervaren pedagogisch medewerkers handelingsverlegenheid bij het signaleren van kindermishandeling?*
4. *Welke mogelijkheden tot verbetering zien pedagogisch medewerkers bij het signaleren van kindermishandeling?*

Definitie en vormen van kindermishandeling

De officiële definitie van kindermishandeling is vastgelegd in de Jeugdwet (artikel 1.1) en luidt: “Elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de

minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel” (“Jeugdwet”, 2014, para. 1.1). Onder deze definitie vallen verschillende vormen van kindermishandeling.

Onder fysieke mishandeling wordt verstaan het opzettelijk gebruik van fysiek geweld of werktuigen tegen een kind dat resulteert in, of de potentie heeft om te resulteren in, lichamelijk letsel. Onder psychische (of emotionele) mishandeling wordt verstaan het opzettelijk gedrag dat uitstraalt naar een kind dat hij/zij waardeloos, gebrekkig, onbemind of ongewenst is, dat hij/zij zich bedreigd voelt, of dat hij/zij zich alleen gewaardeerd voelt bij het voldoen aan andermans behoeften. Met seksueel misbruik wordt elke voltooide of poging tot seksuele handeling, seksueel contact, of seksuele interactie zonder contact met een kind door een verzorger bedoeld. Naast fysieke, psychische en seksuele mishandeling is verwaarlozing een vorm van kindermishandeling. Met verwaarlozing wordt bedoeld het gebrek om aan fundamentele fysieke, emotionele, medische/tandheelkundige of educatieve behoeften van een kind te voldoen; gebrekkige voeding, hygiëne, of onderdak bieden; of het niet waarborgen van de veiligheid van een kind (Gilbert, et al., 2009). Huiselijk geweld is niet direct tegen het kind gericht maar valt wel binnen de definitie van kindermishandeling. Huiselijk geweld wordt door Gilbert et al. (2009) intiem-partnergeweld genoemd. Hieronder wordt verstaan elk incident van bedreigend gedrag, geweld of mishandeling (psychisch, fysiek, seksueel, financieel of emotioneel) tussen volwassen die intieme partners of familieleden zijn of zijn geweest, ongeacht hun geslacht of seksualiteit. Kinderen die aan één van deze vormen blootstaan, hebben vaak of continu ook te maken met andere vormen van mishandeling (Gilbert et al., 2009).

Risicofactoren en beschermende factoren

Naar de risico- en beschermende factoren van kindermishandeling is veel onderzoek gedaan. Risicofactoren voor kindermishandeling op kindniveau zijn bijvoorbeeld gezondheids- en gedragsproblemen. Ook de leeftijd van het kind is een risicofactor; jonge kinderen zijn fysiek en emotioneel afhankelijk van hun opvoeders en daarmee extra kwetsbaar. Voor seksueel misbruik kan toegevoegd worden dat kinderen een groter risico lopen bij opgroeien in een eenoudergezin. Tot slot lopen meisjes een groter risico dan jongens, zeker wanneer zij bij een stiefvader wonen (Van Rooijen, Bartelink & Berg, 2013).

Risicofactoren op ouder niveau kunnen vallen onder een aantal aspecten. Wat betreft persoonlijk functioneren hebben ouders die hun kind mishandelen of verwaarlozen relatief vaak last van psychische of psychiatrische problemen. Ook verslaving is een risicofactor. Wat betreft eigen ontwikkelingsgeschiedenis lopen ouders die zelf als kind mishandeld zijn een

groter risico om hun eigen kind te mishandelen. Tot slot zijn beperkte opvoedingsvaardigheden een risicofactor voor mishandeling. Overtuigingen, verwachtingen, beleving, empathie en vaardigheden spelen hierbij een rol. Zo kan geloof in fysieke straf en het ervaren van het kind als een probleem een risicofactor zijn (Van Rooijen et al., 2013).

Op omgevingsniveau zijn risicofactoren bekend die vallen onder gezinssamenstelling, sociaaleconomische omstandigheden en sociaal-culturele context. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld alleenstaande ouders en ongewenst ouderschap. Het risico op kindermishandeling is groter in gezinnen waar men te maken heeft met laag opgeleide ouders, werkloosheid en armoede en waar men leeft in buurten gekenmerkt door bijvoorbeeld criminaliteit en achterstand. Tot slot is het ontbreken van praktische en sociale steun uit het sociaal netwerk een belangrijke risicofactor (Van Rooijen et al., 2013).

Naast risicofactoren, zijn er verschillende beschermende factoren bekend. Beschermende factoren op kindniveau zijn bijvoorbeeld zelfvertrouwen, bovengemiddelde intelligentie, goede sociale competentie en zelfeffectiviteit. Ego-veerkracht – flexibel en vasthoudend kunnen reageren in probleemsituaties (Jaffee, 2013) – is ook een beschermende factor. Bij seksueel misbruik is steun van de niet-misbruikende ouder een beschermende factor. Beschermende factoren op ouder niveau zijn kennis over opvoeding en ontwikkeling, een harmonieuze relatie met een ondersteunende partner, bewustzijn van de eigen jeugdervaringen en de invloed daarvan op het eigen handelen als opvoeder en bereidheid om hulp te accepteren. Beschermende factoren betreffende kind en ouder zijn warmte en affectie van de ouder en een veilige hechting. Beschermende factor op omgevingsniveau is bijvoorbeeld een praktisch en ondersteunend sociaal netwerk (Van Rooijen, et al., 2013).

Gevolgen

De langetermijngevolgen van kindermishandeling kunnen ernstig zijn. Volgens Gilbert et al. (2009) presteren mishandelde kinderen op het gebied van scholing en werk minder, gaan vaker naar speciaal (basis)onderwijs en zijn vaker afwezig van school ten opzichte van hun leeftijdsgenoten. Later zijn zij vaker werkloos. Op het gebied van mentale gezondheid vergroot kindermishandeling de kans op zowel internaliserende (angst, depressie) als externaliserende (agressie, *acting out*) gedragsproblemen, het krijgen van posttraumatische stressstoornis (PTSS) en (een poging tot) zelfmoord. Met name meisjes en jonge vrouwen lopen het risico om alcoholproblemen te krijgen. Op het gebied van fysieke gezondheid vergroot kindermishandeling de kans op eetstoornissen en obesitas. Specifiek voor seksueel misbruik kan extreem introvert of extravert seksueel gedrag een gevolg zijn, net als de kans

op tienerzwangerschap, humaan immunodeficiëntievirus (hiv), seksueel overdraagbare aandoeningen, het hebben van meerdere seksuele partners, het belanden in de prostitutie en het plegen van abortus. Kinderen die fysiek of seksueel mishandeld zijn, ervaren in de volwassenheid vaker chronische pijn. Tot slot hebben mishandelde en verwaarloosde kinderen een grotere kans om agressief, crimineel en gewelddadig te worden (Gilbert et al, 2009).

Wetgeving

De wetgeving over kindermishandeling verschilt internationaal sterk. In een aantal landen, waaronder de Verenigde Staten, Australië en Polen, zijn professionals wettelijk verplicht om vermoedens van kindermishandeling te melden. In andere landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Nieuw-Zeeland en Nederland, hebben professionals deze verplichting niet. In de Verenigde Staten werd in 1974 ingesteld dat professionals, waaronder leerkrachten en kinderopvangpersoneel, verplicht zijn om kindermishandeling te melden aan het overheidsbureau *Child Protective Services* (Kenny, 2001a). Het melden van kindermishandeling verschilt tussen jurisdicties, bijvoorbeeld in de vormen van mishandeling die gemeld moeten worden (Pietrantonio et al., 2013).

Ook Nederland heeft verschillende wetten aangaande kindermishandeling. Het verbod op kindermishandeling is beschreven in artikel 247 lid 2 van het Burgerlijk Wetboek: “Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid”. In 2007 werd hieraan toegevoegd: “In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe” (“Burgerlijk Wetboek”, 2015, para. 247). In de Wet Maatschappelijke Ondersteuning staat dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor Veilig Thuis en vrouwenopvang (“Aanpak van huiselijk geweld”, n.d.). Veilig Thuis is het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit zijn regionale organisaties waar slachtoffers, daders en omstanders – waaronder professionals – terecht kunnen voor deskundige hulp en advies (“Veilig Thuis”, n.d.).

Om professionals te ondersteunen bij het reageren op signalen van geweld is de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling ontstaan. De meldcode geldt voor de sectoren gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdhulp en justitie. Het gebruik van een meldcode is verplicht, maar dit is anders dan een meldplicht. Bij een meldplicht moet de professional zijn vermoeden van geweld melden bij andere instanties. Die verplichting bestaat niet bij een meldcode. De beslissing om

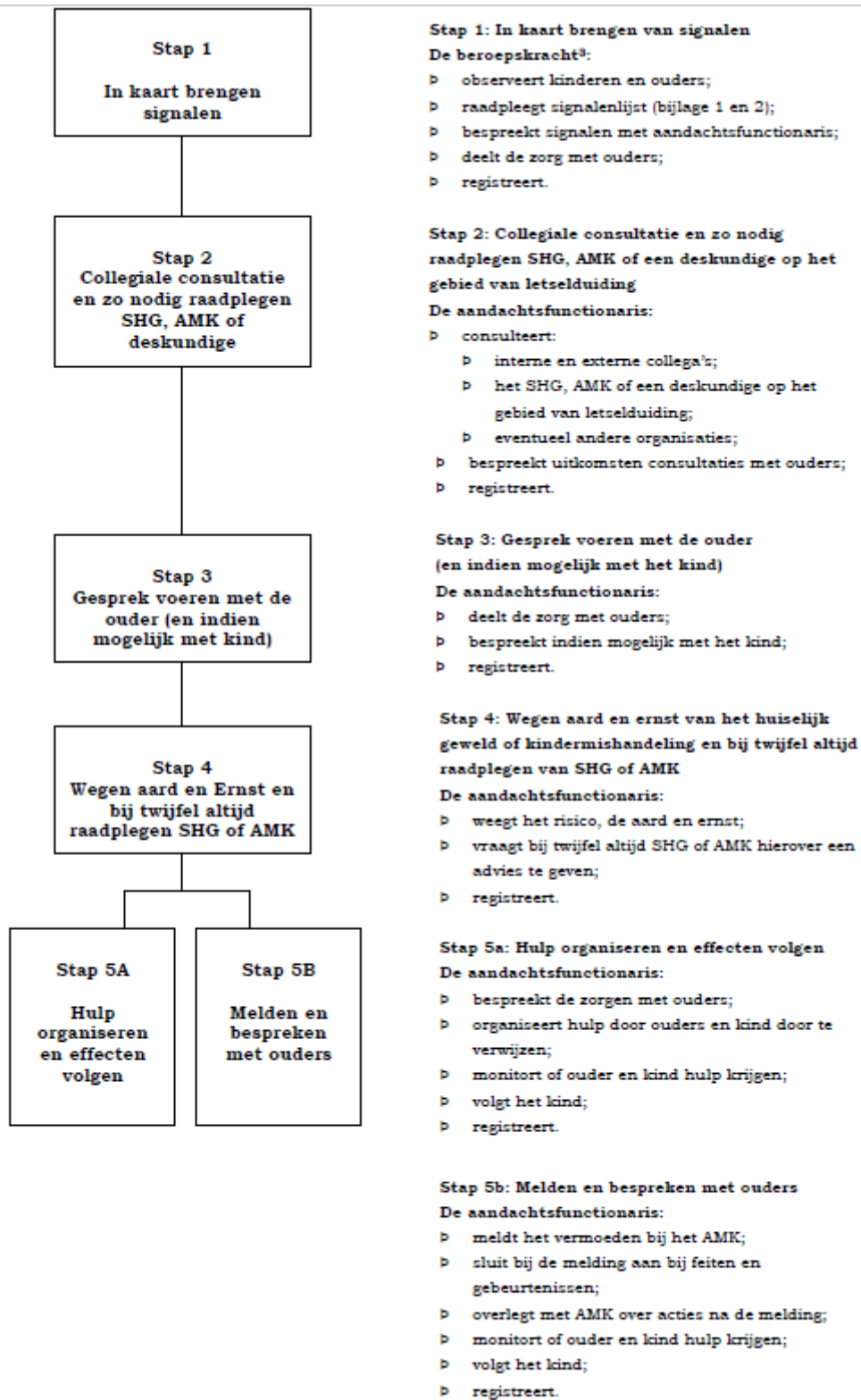
vermoedens van geweld te melden, neemt de professional zelf. De meldcode biedt hierbij houvast (“Meldcode”, n.d.). Iedere hulporganisatie en zelfstandig professional ontwikkelt een eigen meldcode. Daarin moeten in ieder geval de volgende stappen staan: (1) In kaart brengen van signalen, bijvoorbeeld door middel van een signaleringschecklist of observatie-instrument, (2) Overleggen met een collega en eventueel raadplegen van Veilig Thuis, (3) Gesprek met de betrokkene(n), (4) Wegen van het huiselijk geweld of de kindermishandeling en bij twijfel altijd Veilig Thuis bellen en (5) Beslissen over zelf hulp organiseren of melden (“Meldcode, n.d.). Op basis van dit stappenplan heeft de kinderopvangbranche een meldcode ontwikkeld waarin elke stap binnen de routes afzonderlijk wordt toegelicht (Tazelaar & Bodenstaff, 2013). Zie figuur 1 voor een schematische weergave van de meldcode voor de kinderopvangbranche.

Preventie

In Nederland bestaan verschillende interventies die helpen bij de aanpak van kindermishandeling. Daarnaast wordt ook beleid gevoerd op preventie van kindermishandeling. Preventie bestaat uit verschillende soorten. Primaire preventie is gericht op het voorkomen van problemen in een normale populatie. Hierbij kan gedacht worden aan voorlichting over kindermishandeling aan alle (toekomstige) ouders. Secundaire preventie is gericht op het voorkomen van ernstige problemen bij specifieke populaties waarbinnen zich kleinschalige problemen voordoen. Bijvoorbeeld het aanbieden van opvoedondersteuning wanneer het gezin zich in een moeilijke periode bevindt. Tertiaire preventie richt zich op groepen waar bepaalde ernstige problemen al plaatsvinden en geprobeerd wordt te voorkomen dat deze problemen nog erger worden (Small & Memmo, 2004). Hierbij kan gedacht worden aan uithuisplaatsing van een mishandeld kind.

Bij de primaire preventie van kindermishandeling kunnen leerkrachten een belangrijke rol spelen (Abrahams, Casey & Daro, 1992). Dit omdat leerkrachten sterke relaties hebben met hun leerlingen waardoor ze veel steun kunnen bieden aan kinderen in crisis en soms zelfs aan de hele familie. Ook speelt de leerkracht een rol in primaire preventie door zelf een voorbeeldrol aan te nemen in het geweldloos oplossen van conflicten en door het creëren van een veilige omgeving voor het kind. Dit kan ook gelden voor de onderzoeksgroep in het huidige onderzoek. Pedagogisch medewerkers hebben een vergelijkbare band met de kinderen op hun groep als leerkrachten en daarom spelen ook zij een belangrijke rol in de primaire preventie van kindermishandeling. Uit het minder recente, maar wel specifiek op kinderopvang gerichte, onderzoek van Barber-Madden (1983) blijkt dat kinderopvang de

potentie heeft tot het aanbieden van verrijkende groei-ervaringen, ondersteunende volwassen rolmodellen en het modelleren van ouderlijke vaardigheden in een omgeving van begrip, respect en vertrouwen.

Figuur 1. Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling voor de kinderopvangbranche

Het signaleren van kindermishandeling behoort tot de secundaire preventie.

Pedagogisch medewerkers bevinden zich in de unieke positie om kinderen die mogelijk mishandeld worden te observeren, zeker als het gaat om jonge kinderen die niet voor zichzelf kunnen spreken (Feng, Chen, Wilk, Yang & Fetzer, 2009). In sommige gevallen zijn pedagogisch medewerkers de enige professionals die betrokken zijn bij een gezin en in de positie om kindermishandeling te signaleren (Zellman, 1990a).

Signaleren

Het signaleren van kindermishandeling is complex en veelzijdig. Om kindermishandeling te signaleren, hebben professionals competentie – wat mensen kennen of kunnen doen in termen van kennis, vaardigheden en attitude – nodig (Fraser & Greenhalgh, 2001). Het signaleren van kindermishandeling bestaat uit drie verschillende fasen: (1) het observeren van de situatie, (2) het beoordelen en labelen van het gedrag van ouders en (3) reageren op dat gedrag (Zellman, 1990b). Zo zouden professionals bij de eerste fase onder andere de verschillende vormen van kindermishandeling moeten kennen en weten welke signalen een teken van mishandeling kunnen zijn. Ook blijkt dat zij kennis moeten hebben van de meldcode. Daarnaast lijken professionals bij deze fase over verschillende vaardigheden te moeten bezitten, bijvoorbeeld het herkennen en benoemen van signalen, het toepassen van signaleringschecklists en observatie-instrumenten en het gebruiken van de meldcode. Bij de tweede en derde fase zouden professionals gespreksvaardigheden moeten bezitten om hun zorgen op een open en respectvolle manier met anderen te delen, bijvoorbeeld met collega's, ouders en Veilig Thuis. Tot slot speelt bij alle fasen de attitude van professionals een rol bij het signaleren van kindermishandeling, zoals bewustzijn, verantwoordelijkheidsgevoel, respect en inlevingsvermogen. Ook lijkt inzicht in eigen normen en waarden belangrijk te zijn (Van Rossum, Ten Berge, & Anthonijsz, 2008).

Onder de derde fase, reageren op dat gedrag, valt het melden van kindermishandeling. Uit onderzoek is gebleken dat professionals met bepaalde achtergrondkenmerken eerder geneigd zijn om kindermishandeling te melden. Zo blijkt dat professionals die een blanke huidskleur hebben en autochtoon zijn, sneller kindermishandeling melden dan professionals die deze achtergrondkenmerken niet hebben (Ashton, 2004). Daarnaast is gebleken dat bepaalde kennis en vaardigheden een toename in het aantal meldingen kan voorspellen. Zo blijkt het aantal meldingen toe te nemen als bestuurders van kinderopvangorganisaties weten dat zij verplicht zijn om te melden (Sundell, 1997). Dit geldt ook voor professionals als pedagogisch medewerkers: zij melden sneller als ze weten dat dit volgens de wet noodzakelijk

is (Zellman, 1990b). Daarnaast blijkt dat professionals sneller melden als de casus past bij de definitie die van kindermishandeling wordt gegeven volgens de literatuur en/of als het vermoeden was gebaseerd op abnormaal gedrag van het kind en de ouders. Dit gold ook als het vermoeden was gebaseerd op meerdere gedragsindicatoren van het kind, omdat dit kan worden gezien als een aanwijzing voor meer ernstige vormen van mishandeling (Sundell, 1997; Zellman, 1990b). Daarnaast werd sneller gemeld als de mishandeling werd veroorzaakt door alcohol en drugsmisbruik van de ouder, en niet door neurotische of psychotische ouders, fysieke en seksuele mishandeling of huwelijksproblemen. Een verklaring hiervoor is dat alcohol- en drugsmisbruik de makkelijkst waar te nemen signalen zijn betreffende vermoedelijke mishandeling (Sundell, 1997). Tot slot kan attitude een rol spelen in het aantal meldingen. Zo zijn professionals die lijfstraffen afkeuren en die het waarnemen van één moment van problematisch ouderlijk gezag zien als kindermishandeling, sneller geneigd om te melden (Ashton, 2004). Ook melden professionals sneller als zij geloven dat de melding het kind/de familie iets positiefs oplevert (Zellman, 1990b). Naast factoren die kunnen bijdragen aan het aantal meldingen, kunnen professionals drempels ervaren in de verschillende fasen van signaleren van kindermishandeling. Deze drempels vallen onder de noemer handelingsverlegenheid.

Handelingsverlegenheid

Handelingsverlegenheid blijkt te spelen onder professionals bij het signaleren van kindermishandeling (Alvarez, Kenny, Donohue, & Carpin, 2003). Professionals kunnen handelingsverlegenheid ervaren door een tekort aan kennis en vaardigheden, en de eigen attitude. Professionals lijken onvoldoende adequate kennis te hebben van de signalen en symptomen van de verschillende vormen van kindermishandeling. Daarnaast lijken zij onvoldoende kennis van de te volgen procedures te hebben, zoals wanneer en hoe ze een melding moeten maken (Alvarez et al., 2003). Professionals hebben vaak ontoereikende kennis op het gebied van de ontwikkeling van kinderen. Hierdoor zien zij niet het verschil tussen een normale ontwikkeling en potentiële signalen van mishandeling. Een gebrek aan kennis kan leiden tot weinig zelfvertrouwen in het eigen oordeel (Feng et al., 2009).

Een belangrijk obstakel in het signaleren van kindermishandeling lijkt te zijn dat professionals niet vaardig genoeg zijn in het herkennen van het probleem nadat het heeft plaatsgevonden. Daarnaast voelen professionals zich vaak onzeker over het bewijs (Feng, Huang, & Wang, 2010). Ook ontvangen professionals geringe scholing in het volgen van procedures waardoor zij niet vaardig genoeg zijn om deze procedures uit te voeren (Abrahams

et al., 1992; Alvarez et al., 2003). Professionals die wel scholing hebben ontvangen, voelen zich vaak toch onvoldoende getraind in het signaleren van kindermishandeling. Dit gold zowel voor educatie tijdens de opleiding als training tijdens het werk (Kenny, 2001a).

Ook de attitude van professionals kan handelingsverlegenheid veroorzaken. Als professionals besluiten om kindermishandeling niet te melden, geloven zij vaak dat dit beter is voor het kind (Alvarez et al., 2003). Zo lijken professionals bang te zijn om schade te veroorzaken bij het kind en de familie. Ook maken zij zich zorgen over de schade die kan ontstaan in de band die zij hebben met de kinderen en hun families (Alvarez et al., 2003). Dit lijkt met name van toepassing op pedagogisch medewerkers van kleine kinderopvangorganisaties vanwege de hechte band die zij hebben met ouders (Sundell, 1997). Daarnaast kunnen professionals persoonlijke motivaties hebben om niet te melden. Ze willen bijvoorbeeld niet betrokken raken of vinden het teveel tijd kosten om een melding te maken. Ook kan angst voor fysieke of wettelijke vergelding van de dader een drempel zijn (Alvarez et al., 2003). Tot slot blijkt dat pedagogisch medewerkers op de hoogte willen zijn van wat er gebeurt met hun melding en hoe deze wordt verwerkt door de kinderbescherming. Dit kan invloed hebben op het wel of niet naleven van de meldplicht (Sundell, 1997). Zo lijken professionals weinig vertrouwen te hebben in de autoriteiten en voelen daardoor angst om te melden (Feng et al., 2010).

Verschillende onderzoeken zijn gedaan naar hoe handelingsverlegenheid bij het signaleren van kindermishandeling verminderd kan worden. Zo werd aan pedagogisch medewerkers scholing aangeboden met als doel om de dynamieken die kunnen resulteren in kindermishandeling te bespreken, de processen van het herkennen te onderzoeken en de ondersteunende rol die pedagogisch medewerkers kunnen spelen voor risicofamilies te identificeren (Barber-Madden, 1983). Uit de resultaten bleek dat kinderopvangorganisaties waarvan medewerkers de scholing hadden ontvangen, vaker een geschreven beleid hadden op het gebied van kindermishandeling. Ook waren de pedagogisch medewerkers die de scholing hadden gevolgd vaker betrokken bij preventieve activiteiten zoals oudereducatie, ouderbegeleiding en doorverwijzen van families met een hoog risico.

Professionals geven aan dat zij graag geholpen willen worden in hun angst en onzekerheid bij het melden, bijvoorbeeld via scholing (Feng et al., 2009). Alvarez et al. (2004) onderschrijven het belang van educatie. Volgens hen zouden trainingsprogramma's op zijn minst professionals moeten helpen in het identificeren van signalen van mishandeling en verwaarlozing en hen moeten leren wat en hoe te melden. Deze trainingen zouden geïmplementeerd moeten worden in het curriculum van de opleiding en zouden ook daarna als

bijscholing gegeven moeten worden. Ook is het belangrijk om regelmatig te herhalen omdat blijkt dat professionals toch onvoldoende kennis lijken te hebben over de vele aspecten van mishandeling, ook al gaven zij aan een training gehad te hebben (Alvarez et al., 2004).

Het identificeren en melden van vermoedelijke kindermishandeling bij instanties zijn kritieke stappen in het helpen van mishandelde kinderen, maar uit verschillende onderzoeken blijkt dat professionals beperkt signaleren en melden (Feng et al., 2009; Pietrantonio et al., 2013). Hier liggen kansen voor verbetering. Pedagogisch medewerkers spelen een kritieke rol in de preventie van kindermishandeling. Om dit potentieel te maximaliseren, moeten huidige hiaten in kennis, vaardigheden en attitude worden aangepast (Abrahams et al., 1992). In dit onderzoek zullen deze hiaten naar voren worden gebracht door de ervaringen van pedagogisch medewerkers in kaart te brengen.

Methode

Steekproefprocedure en respondenten

De respondenten in dit onderzoek waren pedagogisch medewerkers. Bij het werven van respondenten werd gebruikt gemaakt van het adressenbestand van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Dit bestand bestond uit 76 e-mailadressen van Nederlandse kinderopvangorganisaties en adviesbureaus met kinderopvangorganisaties als klant. Aan hen is gevraagd of zij de e-mail met de link naar de online vragenlijst wilden doorsturen naar de pedagogisch medewerkers in hun organisatie. Door de indirecte manier waarop de respondenten benaderd zijn, is niet duidelijk hoeveel pedagogisch medewerkers de e-mail hebben ontvangen. De vragenlijst is ingevuld door pedagogisch medewerkers ($N = 188$) die tussen de 0 en 37 jaar ($M = 12,89$) in de kinderopvang werkzaam zijn. Van het totaal aantal respondenten heeft 55,32% ($N = 104$) aangegeven weleens een vermoeden van kindermishandeling te hebben gehad. Deze groep kwam in aanmerking voor een interview. In het laatste item op de vragenlijst werd gevraagd of de respondent bereid was om mee te werken aan een interview. Hierop reageerden 23 respondenten positief. Van deze groep zijn vijf respondenten niet geïnterviewd vanwege verschillende redenen (geen tijd, toch geen interesse, geen reactie op e-mail/telefoon). De gegevens van de geïnterviewde pedagogisch medewerkers zijn weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1

Respondentgegevens

Respondent	Leeftijd	Geslacht	Land van herkomst	Aantal jaar werkzaam in kinderopvang	Leeftijdsgroep momenteel werkzaam
	$M = 40,38$			$M = 15,77$	
1	31	Vrouw	Nederland	10	0-13
2	27	Vrouw	Nederland	4	0-8
3	26	Vrouw	Nederland	8	0-5
4	53	Vrouw	Nederland	20	4-12
5	53	Vrouw	Nederland	16	8-12
6	59	Vrouw	Nederland	27	0-4
7	34	Vrouw	Nederland	10	4-12
8	49	Vrouw	Nederland	19	2-4
9	50	Vrouw	Nederland	31	2-4
10	46	Vrouw	Nederland	17	2-4
11	32	Vrouw	Nederland	12	0-4
12	25	Vrouw	Nederland	5	0-4
13	57	Vrouw	Nederland	25	2-4
14	25	Vrouw	Nederland	6	1-7
15	40	Vrouw	Nederland	19	0-4
16	45	Vrouw	Nederland	20	2-4
17	21	Vrouw	Nederland	2	0-12
18	54	Vrouw	Nederland	33	2-4

Instrumenten

Het onderzoek betrof een *mixed methods research*. Bij pedagogisch medewerkers werd een online vragenlijst afgenomen. De vragenlijst werd verstuurd met daarbij een toelichting met het doel van het onderzoek. De vragenlijst was bedoeld om inzicht te krijgen in prevalentie en redenen omtrent het signaleren van kindermishandeling door pedagogisch medewerkers. In de vragenlijst werd aan pedagogisch medewerkers gevraagd of zij weleens een vermoeden van kindermishandeling hebben gehad bij een kind in hun groep. Ook werd gevraagd op welke signalen deze vermoedens waren gebaseerd. Hiervoor werd gebruik

gemaakt van de signaleringslijsten van het NJi (2016) waarin signalen bij het kind en gedrag van de ouder staan vermeld.

Aanvullend op de informatie uit de vragenlijsten werden semigestructureerde interviews afgenomen. Hierbij is sprake van een topic met een aantal deeltopics met als doel dat de geïnterviewde vrijuit praat over deeltopics, maar dat de interviewer zorgt dat alle topics aan bod komen. De interviews werden gevoerd aan de hand van een interviewschema (zie bijlage) dat bestond uit verschillende onderdelen. Bij de *introdunctie* werd een toelichting gegeven op het doel en de werkwijze van het interview, en werd anonimiteit gegarandeerd. In de *opwarming* werden de respondentgegevens verzameld. In het *centrale gedeelte* van het interview werd naar de verschillende topics gevraagd. Voor de topiclijst werden de onderwerpen uit het theoretisch kader gebruikt. Zo werd aan de respondenten gevraagd hoe zij mogelijke kindermishandeling signaleren en of zij hierbij de meldcode gebruiken. Vervolgens werd gevraagd of de respondenten handelingsverlegenheid ervaren bij het signaleren van kindermishandeling wat betreft kennis, vaardigheden en attitude en waar dit door komt. Tot slot werd hen gevraagd of zij mogelijkheden tot verbetering zien in het signaleren van kindermishandeling. Tijdens het *afkoelen* konden respondenten hun antwoorden aanvullen en vragen stellen. Daarna werd het interview *afgesloten*. Tien interviews zijn uitgevoerd op de locatie waar de pedagogisch medewerker werkzaam was, acht interviews zijn telefonisch afgenomen. Alle interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. Dit vergroot de betrouwbaarheid.

De resultaten van de online vragenlijst werden verwerkt door middel van de statistiekmethode in Formdesk, dit is een tool voor het maken en beheren van online formulieren. Om de interviews te analyseren zijn de interviews open, axiaal en selectief gecodeerd met behulp van het programma Nvivo 11. Bij het open coderen werd de tekst in fragmenten verdeeld. Bij het axiaal coderen werden belangrijke en minder belangrijke elementen van elkaar gescheiden door hoofdcodes van subcodes te onderscheiden. Hoofddoel van het selectief coderen was het op zoek gaan naar de kern en het groeperen van de andere thema's rond de kern (Boeije, 2005). Dit werd gedaan door uiteengegane gegevens in elkaar te schuiven en structuur aan te brengen.

Resultaten

Vermoedens en signalen

In de vragenlijst werd aan pedagogisch medewerkers gevraagd hoe vaak zij een vermoeden van kindermishandeling hebben gehad en op welke signalen deze vermoedens

waren gebaseerd. Uit de resultaten bleek dat van het totaal aantal respondenten ($N = 188$) de meerderheid (55,32%) één of meerdere keren vermoedens heeft gehad van kindermishandeling (zie tabel 2). Opvallend is dat bij de groep respondenten die nooit een vermoeden van kindermishandeling heeft gehad, ook pedagogisch medewerkers horen die al langere tijd werkzaam zijn in de kinderopvang, ($M = 9,89$). Bij de groep respondenten die weleens een vermoeden van kindermishandeling heeft gehad, viel de leeftijd van het kind bij de meest recente casus in de categorie 0-4 jaar (75%) of 4-12 jaar (25%). Het meest genoemde signaal waarop de vermoedens waren gebaseerd, is bij beide leeftijdsgroepen: Gezinssituatie – samengaan van stressvolle omstandigheden zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen; respectievelijk 74,65% en 61,11%. Daarna is het meest genoemde signaal bij beide leeftijdsgroepen: Lichamelijk welzijn – kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan, respectievelijk 70% en 57,89% (zie tabel 3 en 4).

Tabel 2

Aantal keren vermoedens van kindermishandeling ($N = 188$)

	%	N
Eén keer	22,87	43
Meerdere keren	32,45	61
Nooit	44,68	84

Tabel 3

Meest genoemde signalen bij signaallijst kindermishandeling 0-4 jaar

	%
Gezinssituatie – samengaan van stressvolle omstandigheden zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen	74,65
Lichamelijk welzijn – kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan	70
Gedrag van het kind tegenover andere kinderen – speelt weinig met andere kinderen	59,02
Gedrag van de ouder – zegt regelmatig afspraken af	50
Gedrag van het kind tegenover ouders – meegaand, volzaam	49,12
Gedrag van de ouder – onverschillig over het welzijn van het kind	48,57
Gedrag van kind tegenover ouders – gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders	45,61

Gedrag van het kind tegenover andere volwassenen – overdreven aanhankelijk	45,45
Gezinssituatie – slechte algehele hygiëne	43,66
Lichamelijk welzijn – blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijt wonden	42,86

Tabel 4

Meest genoemde signalen bij signaallijst kindermishandeling 4-12 jaar

	%
Gezinssituatie – samengaan van stressvolle omstandigheden zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen	61,11
Lichamelijk welzijn – kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan	57,89
Gedrag van de ouder – onverschillig over het welzijn van het kind	57,14
Gedrag van kind tegenover ouders – gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders	52,17
Gedrag van het kind tegenover andere kinderen – speelt weinig met andere kinderen	50%
Gedrag van het kind tegenover andere volwassenen – overdreven aanhankelijk	47,62%
Lichamelijk welzijn – blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijt wonden	47,37
Gezinssituatie – alleenstaande ouder	44,44
Gedrag van het kind tegenover ouders – meegaand, volzaam	43,48
Gedrag van de ouder – laat zich regelmatig negatief uit over het kind	42,86

Resultaten uit de interviews

In semigestructureerde interviews werd aan pedagogisch medewerkers ($N = 18$) gevraagd hoe zij kindermishandeling signaleren, in hoeverre zij handelingsverlegenheid ervaren en welke mogelijkheden tot verbetering zij zien. De resultaten worden besproken op kennis, vaardigheden en attitude.

Huidige situatie – kennis

De respondenten zijn op verschillende manieren aan hun kennis over kindermishandeling gekomen. Allen geven aan in hun opleiding weinig informatie over kindermishandeling te hebben gehad. Veel respondenten hebben via hun werkgever vrijwillig

of verplicht een cursus, training of workshop over kindermishandeling gevolgd. Sommige respondenten hebben online scholing gehad via hun werkgever. Ook wordt kennis actueel gehouden middels het doorlezen van relevante nieuwsbrieven, tijdschriften, de meldcode en protocollen.

Definitie en vormen. Alle respondenten verklaren dat kindermishandeling een breed begrip is. Bij vormen van kindermishandeling denken de respondenten vooral aan lichamelijke verwaarlozing. Uit tabel 2 blijkt dat een signaal dat kan duiden op lichamelijke verwaarlozing (Lichamelijk welzijn – kind stinkt, heeft regelmatig vieze kleren aan), ook hoog scoort in de resultaten van de online vragenlijst. Daarnaast noemen de respondenten: lichamelijke mishandeling, psychische mishandeling, seksueel misbruik en getuige zijn van huiselijk geweld. Geen enkele respondent noemt alle vormen van kindermishandeling.

Risico- en beschermende factoren. Een belangrijke risicofactor is voor veel respondenten ouders die in scheiding liggen of al uit elkaar zijn (eenoudergezin). Andere risicofactoren die regelmatig worden genoemd zijn een mishandelingsverleden van de ouder en een slechte financiële situatie. Als beschermende factoren worden alleen factoren in de omgeving genoemd. Het gaat hier zowel om het informele netwerk (familie, vrienden, bureaus) als het formele netwerk (school, kinderopvang, consultatiebureau) “*die daar alert op is en kan inspringen*”. **Signalen.** De signalen van kindermishandeling die door de respondenten het meest worden genoemd zijn: “*blauwe plekken, vieze kleren*”. Uit de online vragenlijst bleek dat deze signalen beide in de top tien meest genoemde signalen staan. Ook wordt genoemd: “*teruggetrokken, agressief*”. Deze signalen komen niet direct terug uit de resultaten van de online vragenlijst. Een aantal respondenten noemt: “*dat het kind niet mee wil naar huis*”. Dit is opvallend omdat uit de online vragenlijst bleek dat het tegenovergestelde signaal hoger scoort, namelijk: ‘Gedrag van het kind tegenover ouders – meegaand, volgzam’.

Meldcode. Alle respondenten zeggen bekend te zijn met de meldcode. Wat zij bedoelen met de meldcode is echter verschillend. Een aantal respondenten denkt dat de meldcode de instantie is waar men melding kan maken van kindermishandeling, namelijk Veilig Thuis.

Huidige situatie – vaardigheden

Aan de respondenten is gevraagd een casus te omschrijven van een kind waarbij zij vermoedens hadden van kindermishandeling. Vervolgens werd gevraagd welke stappen zij hebben ondernomen.

Signalen herkennen. De omschreven signalen in de cases waren zeer divers. Wat opvalt is dat veel respondenten gevoelsmatig werken: *“en ik had gewoon een onderbuikgevoel”, “het gevoel dat ik denk van: dat klopt niet”, “dan gaan bij mij al alarmbelletjes rinkelen”.*

Observeren en documenteren. Alle respondenten zeggen hun vermoedens te hebben gedocumenteerd. Sommige kinderopvangorganisaties hebben hier een methode voor, bijvoorbeeld een *“zorgsignaleringsformulier”* of *“formulier opvallend gedrag”*. Andere organisaties werken met een *“peuterjournaal”* of *“kind-dossier”*. Een aantal respondenten noemt dat zij verslagen van gesprekken met ouders en eventueel bewijsmateriaal zoals foto's ook documenteren.

Consultatie. Alle respondenten benadrukken iemand te raadplegen als zij vermoedens hebben van kindermishandeling. Het meest genoemd worden collega's en leidinggevenden. Daarnaast wordt gebruikt gemaakt van interne consultatie bij de pedagoog, zorgcoördinator, voor- en vroegschoolse educatie (VVE) coach of aandachtfunctionaris. Ook wordt contact gelegd met school (bij kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar), het consultatiebureau (bij kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar) of andere externe partijen zoals het wijkteam.

Bespreken met ouders. Bijna alle pedagogisch medewerkers in dit onderzoek geven aan hun vermoedens met de ouders te bespreken. Dit gebeurt vooral bij zichtbare signalen: *“Toen ben ik wel het gesprek met ouders aangegaan. Omdat het zo tastbaar was. Ik kon dat dus direct aantonen.”* Signalen zijn echter niet altijd duidelijk. Zo vertelt een respondent dat zij het vermoeden had van seksueel misbruik bij een kind, maar de ouders niet kon confronteren met duidelijk bewijs. Ze hoopte toen dat de ouders in een gesprek hier zelf mee zouden komen. *“Ik heb bij moeder wel geprobeerd om iets los te maken, maar dat is mij niet gelukt.”*

Verschillende respondenten verklaren dat zij bij ouders *“wel aangeven dat we ons zorgen maken”*. Wanneer de pedagogisch medewerkers in dit onderzoek gegevens over het kind met anderen willen uitwisselen vragen zij hiervoor toestemming aan de ouders.

Veilig Thuis. Sommige respondenten hebben contact gehad met Veilig Thuis (of destijds het AMK). Meestal ging het om vragen van advies. Soms nam Veilig Thuis zelf contact op om informatie in te winnen over een kind. In zes gevallen werd een melding gemaakt. Dit werd door de pedagoog of zorgcoördinator gedaan en in drie gevallen door de respondent zelf.

Evaluatie. Volgens alle respondenten werd bij elke casus tussentijds of na afloop geëvalueerd door de respondent en collega's. Meestal gebeurt dit in teamvergaderingen waarbij pedagogisch medewerkers en leidinggevenden aanwezig zijn. Ook plannen sommige respondenten evaluatiegesprekken met ouders. Wanneer een kind doorstroomt naar de basisschool vindt volgens de respondenten standaard een overdracht plaats. Sommige

kinderopvangorganisaties hebben hier een standaardformulier voor, anderen bezoeken de leerkracht waar het kind bij in de klas komt. Bijna alle respondenten betrekken bij de overdracht ook hun vermoedens van kindermishandeling. Eén respondent koos bewust om dit niet te doen, vanwege angst voor de ouder en meerdere negatieve ervaringen met Veilig Thuis. Ze vertelde: *“We zijn er gewoon helemaal klaar mee.”*

Meldcode toepassen. Op de vraag of de respondenten gebruik hebben gemaakt van de meldcode bij het doorlopen van de stappen bij de door hen beschreven casus, verklaren de meeste respondenten hier niet bewust mee te hebben gewerkt. De respondenten zeggen hun zorgen aan te geven bij de leidinggevende, zodat deze ervoor kan zorgen dat de stappen van de meldcode doorlopen worden. Sommige respondenten worden hierbij betrokken. *“We hebben de stappen bekeken en bekeken wat voor ons van toepassing was. En kijken hoe ver we zouden gaan.”* De meeste respondenten denken dat zij de meldcode pas hebben gebruikt wanneer een melding is gemaakt bij Veilig Thuis. De stappen die in de meldcode staan vóór het melding maken worden door de respondenten meestal wel doorlopen, maar dit wordt door de respondenten aangeduid als het protocol. Dit wordt geïllustreerd met het volgende citaat: *“Wij hebben een protocol. En nou, zodra wij dingen gaan signaleren of dat we denken: een beetje een onderbuikgevoel, pakken we het protocol erbij en dan gaan we al dingen noteren. Wat zie ik wanneer? Heb ik het er al met ouders over gehad? ... Ja, en dan onderhand gaat die meldcode in werking, als wij echt dingen gaan vermoeden dan starten we de meldcode. Maar in dit geval hoefden wij niks te melden.”*

Huidige situatie – attitude

Alle pedagogisch medewerkers in dit onderzoek geven aan zich bewust te zijn van kindermishandeling en zich verantwoordelijk te voelen in de preventie en aanpak ervan.

Bewustzijn. Een aantal respondenten schetst te zijn geschrokken van de prevalentiecijfers van kindermishandeling die ze bijvoorbeeld tijdens een cursus hebben gehoord. Sommigen zijn zich hierdoor meer bewust geworden van het voorkomen van kindermishandeling en dat zij deze kinderen ook in hun groep hebben. *“Toen pas ben ik er eigenlijk pas heel erg mee bezig gegaan van, dat is toch wel heel veel.”* Ook zijn sommige respondenten zich bewust van het gat tussen de prevalentiecijfers en het aantal kinderen waarbij zij vermoedens hebben (gehad): *“Dan denk ik: zien wij het gewoon niet?”*

Verantwoordelijkheid. Sommige respondenten zien een duidelijke rol voor zichzelf: *“Mijn taak is signaleren en als er dan echt iets is, doorverwijzen of zorgen dat er hulp komt. Dan houden wij gewoon goed contact met ouders en blijven in gesprek.”* Maar, iemand anders

zegt: *“Het is, als het in een teamvergadering aan de orde komt, dan is het even heel actueel, maar dat zakt ook weer weg. Er is ook een soort, een gevoel van oh oh, ik hou het liever buiten de deur want het is verschrikkelijk.”*

Handelingsverlegenheid – kennis

Bijna alle respondenten twijfelen of zij voldoende kennis hebben over kindermishandeling om goed te kunnen signaleren. Zo zegt een respondent: *“Maar ik heb zelf het gevoel dat ik dingen over het hoofd zie. Toch ergens een stukje kennis mis over dit geheel.”* De meeste respondenten denken dat zij wel veel weten, maar dat dit altijd nog beter kan: *“Nou, ik vind dat je daar nooit genoeg over weet.”* De pedagogisch medewerkers zeggen genoeg te weten over de ‘normale’ ontwikkeling van kinderen waardoor zij kunnen onderscheiden wanneer iets niet meer binnen deze normale ontwikkeling past.

Handelingsverlegenheid – vaardigheden

Signalen herkennen. Bijna alle pedagogisch medewerkers in dit onderzoek vinden het herkennen van signalen van kindermishandeling moeilijk en twijfelen of zij hier vaardig genoeg in zijn. Een aantal noemt dat signalen vaak aan iets anders worden toegeschreven dan kindermishandeling: *“Omdat ik toch meer ga neigen naar andere... naar het autisme, het ADHD.”* Ook zijn signalen vaak onduidelijk: *“Vaker zijn het vermoedens, en het is natuurlijker vaker zo dat sommige signalen er de ene dag wel zijn en er de andere dag helemaal geen sprake van is. Dus er is een heel grijs gebied van twijfel.”*

Consultatie. Alle respondenten verklaren tijdig advies of hulp te vragen aan collega's of leidinggevenden bij het signaleren van kindermishandeling.

Bespreken met ouders. De meeste pedagogisch medewerkers in dit onderzoek vinden dat zij in staat zijn om hun zorgen op een open en respectvolle manier met ouders te bespreken. Zo vertelt een respondent dat ze bij een ouder aangaf dat de schoenen van haar zoontje te klein waren: *“Nou ja, ik maak me wel zorgen want ik zie, ik merk, dat het met lopen lastig is voor 'm.”* Wanneer de respondenten echter concrete vermoedens krijgen van kindermishandeling, verklaren zij vrijwel allemaal dit erg lastig te vinden om met de ouders te bespreken. Een aantal respondenten zegt ervoor gekozen te hebben om samen met een collega of leidinggevende het gesprek met de ouders aan te gaan, maar dit heeft volgens hen ook een nadeel: *“Maar dan maak je het ook weer beladen om ze uit te nodigen op gesprek en dan zitten er twee man voor je.”*

Meldcode toepassen. Een aantal respondenten vindt het erg lastig om te bepalen wanneer een volgende stap genomen moet worden bij een vermoeden van kindermishandeling en wat deze stap moet zijn: *“Maar wat doe je als je in een grijs gebied zit?”* De meldcode biedt hierbij niet altijd een uitkomst. *“De volgorde van de stappen die je moet zetten, is lastig. Je krijgt er niet dagelijks mee te maken dus je moet goed nadenken wat de volgende stap is. Je kunt het wel nazoeken maar het is toch lastig. Je kan sneller aan de bel trekken dan je denkt en waarschijnlijk ook doet.”*

Handelingsverlegenheid – attitude

Alle respondenten ervaren dat de eigen attitude handelingsverlegenheid kan veroorzaken. Een respondent vertelt: *“Het [dat signalen van kindermishandeling ook worden geïnterpreteerd als kindermishandeling] heeft voor een groot deel te maken met eigen normen en waarden.”* Het durven bespreken van vermoedens met ouders is voor veel respondenten erg moeilijk: *“Ja... Het is wel lastig. De manier waarop je dingen gaat brengen.”* De respondenten verklaren dat wel of niet durven bespreken vaak te maken heeft met de band die ze met ouders hebben: *“Je hebt natuurlijk verschillende typen ouders. Betrokken ouders of die wat meer afstand lijken te nemen.”* Sommige respondenten zeggen bang te zijn om ouders vals te beschuldigen: *“Je wilt het nooit mis hebben, denk ik. Dat lijkt me één van de ergste dingen.”* Waar bijna alle respondenten tegenaan lopen, is de angst dat kinderen uit beeld raken. *“Zulke mensen zijn dat hè, die vinden dat allemaal eng en niemand mag erin. Dus dan haal je je kinderen van de speelzaal. Ben je ze kwijt, ben je ze uit zicht. Dus bij zulke gezinnen ben je gewoon voorzichtig.”* Een ander zegt: *“Dat zou zelfs een signaal kunnen zijn, een kind wat maar hopt.”*

Een aantal respondenten is bang om schade te veroorzaken bij het kind als zij kindermishandeling bespreken met ouders: *“Dat het erger wordt, of als ik iets zeg, dat de vader of moeder zich afreageert op het kind dan thuis.”* Ook maken respondenten zich zorgen over de band die ze hebben met het kind als ze kindermishandeling signaleren. Bijvoorbeeld als een kind zelf heeft aangegeven geslagen te worden: *“Als het kind tegen mij zegt van: ‘Je hebt het wel tegen papa verteld.’ Dat vind ik het érgste wat er is. Dan denk ik: oeh, die gaat niets meer zeggen.”*

Een aantal respondenten heeft persoonlijke redenen waardoor zij handelingsverlegenheid ervaren. De meeste respondenten verklaren niet bang te zijn voor vergelding van de dader, maar anderen hebben hier wel over nagedacht: *“Ja, dat denk je twee tellen, en dat is omdat je hem niet kent. En nou ja, dan moet je dat op een gegeven moment*

ook loslaten.” Bij sommigen was de angst groter: *“Ik was echt bang, droomde dat hij achter mijn kind aan ging.”* Eén respondent vertelt dat ze door een ouder bedreigd is. Ook geeft een aantal respondenten aan door hun ervaringen met Veilig Thuis weinig vertrouwen te hebben in dit instituut. Een respondent vertelt: *“Die mevrouw heeft ons echt zo negatief benaderd. Ik heb er een nare bijmaak aan over gehouden. Ik zal niet snel nog een melding maken nee!”* Andere respondenten geven aan door hun positieve ervaringen juist sneller nogmaals contact op te nemen met Veilig Thuis. Hierover wordt gezegd: *“Het geeft een fijn gevoel als je het uit handen kan geven.”*, *“Ja daar kan je advies inwinnen. Dat vind ik wel fijn hoor.”*, *“Er wordt goed naar je geluisterd.”*

Verbeterpunten – kennis

Alle respondenten vinden het belangrijk dat kennis over kindermishandeling vergroot wordt onder pedagogisch medewerkers. Hierover wordt gezegd: *“Continu scholing en continu bespreken van cases, zodat je vooral de vertaling van de theorie naar de praktijk goed in beeld hebt.”* Bijna alle respondenten willen dat scholing over kindermishandeling verplicht wordt: *“En als het je verplicht wordt, dan moet je het doen en dan doe je het ook. En dan denk je achteraf: ‘Toch wel goed dat ik het gedaan heb.’”* Verschillende manieren van scholing worden genoemd: cursussen, trainingen, workshops, studiedagen, informatieavonden en online zoals *e-learning*. Wat opvalt is dat de respondenten ook graag willen dat de scholing herhaald wordt. De vergelijking met het EHBO-diploma wordt regelmatig gemaakt: *“EHBO moeten we elk jaar herhalen. Maar dit [scholing over kindermishandeling] doen we nooit! EHBO hebben we bijna nooit nodig, maar deze kinderen [die mishandeld worden] móeten aanwezig zijn op onze groepen.”*

Signalen. Om kindermishandeling goed te kunnen signaleren, verklaren de respondenten vooral behoefte te hebben aan kennis over signalen. Tijdens een training willen zij duidelijke voorbeelden zien en horen van signalen, toegepast op cases: *“Foto’s zien met vreemde blauwe plekken.”* Ook werd aangegeven: *“Het lijkt me prettig om signalenlijsten op een duidelijke plek op te hangen.”*

Verbeterpunten – vaardigheden

Alle respondenten geven aan dat hun vaardigheden om kindermishandeling adequater te signaleren, verbeterd kunnen worden.

Observeren en documenteren. Sommige respondenten vinden dat zij signalen van kindermishandeling beter kunnen documenteren. *“Wij moeten sneller een formulier pakken om op te schrijven. Datum, wat heb ik gesignaleerd, heb ik het besproken?”*

Bespreken met ouders. Het voeren van gesprekken met ouders is volgens alle respondenten het belangrijkste verbeterpunt. Hierover wordt gezegd: *“Dat zou ik wel willen oefenen, bijvoorbeeld met rollenspelen. Ik denk dat dat wel goed werkt.”* Dit kan als collega's onderling of met ingehuurde acteurs. Volgens de respondenten is het zeer belangrijk om met ouders een band op te bouwen zodat vermoedens van kindermishandeling makkelijker bespreekbaar kunnen worden gemaakt. Hier kan volgens de respondenten bewust aan gewerkt worden: *“Ik neem me wekelijks soms wel eens voor: ‘Oh, nou moet ik even die ouder aanspreken.’ Dat je probeert te zorgen dat bijna niemand je ontglipt.”* Zorgen voor informeel contact zorgt volgens de respondenten ook voor een vertrouwensband. Bij het delen van vermoedens van kindermishandeling vinden een aantal respondenten het prettig om dit gesprek goed voor te bereiden, bijvoorbeeld met een collega, leidinggevende of zorgcoördinator. Door een aantal wordt genoemd om het gesprek zo vroeg mogelijk aan te gaan: *“Terwijl je misschien helemaal aan het begin al, als je je zorgen maakt, het gesprek aan kunt gaan en ouders handvatten kunt geven.”* Ook zeggen de respondenten dat een open houding heel belangrijk is: *“En proberen niet te oordelen.”* Hierbij wordt als aandachtspunt genoemd om de feiten weer te geven: *“Zeg wat je ziet, niet wat je denkt.”* Vervolgens zeggen de respondenten dat luisteren naar ouders heel belangrijk is; laat hen het verhaal doen. Hierbij letten zij goed op de reactie van ouders: *“Als ik een niet-pluis gevoel heb bij de antwoorden, zou ik er toch wel wat meer aandacht aan besteden.”*

Meldcode toepassen. De respondenten geven aan behoefte te hebben aan het regelmatig doornemen van de meldcode. *“Het moet duidelijk zijn hoe je stapsgewijs kunt handelen.”*

Verbeterpunten – attitude

Bewustzijn. De meeste pedagogisch medewerkers in dit onderzoek schetsen dat hun bewustzijn sterk is vergroot dankzij de verkregen scholing over kindermishandeling en zij hebben dit als heel waardevol ervaren. Aandacht besteden aan kindermishandeling vinden de respondenten belangrijk: *“Blijven eraan herinneren dat het er is en blijven verfrissen in je hoofd, denk ik dat eigenlijk het belangrijkste is in dit hele verhaal.”*

Verantwoordelijkheid. Hierbij wordt samenwerking regelmatig aangegeven: *“Sparren met collega's, dingen bespreekbaar maken is heel belangrijk. Aan durven geven als je iets moeilijk vindt.”* Als laatste verbeterpunt geven de respondenten aan meer samenwerking te

willen met partijen om hen heen, bijvoorbeeld met school en het wijkteam. De respondenten geven aan dat zij sneller contact op durven te nemen als zij een gezicht hebben bij de samenwerkingspartij. Dit blijkt uit het volgende citaat: *“Of dat ik weet: In elke wijk zit iemand en ik kan die gewoon bellen. En ik weet hoe zij eruit ziet en zij weet ik hoe eruit zie. Die laagdrempeligheid is fijn.”*

Discussie

Het doel van dit onderzoek was het krijgen van inzicht in de kennis, vaardigheden en attitude van pedagogisch medewerkers aangaande het signaleren van kindermishandeling en het op basis hiervan formuleren van verbeterpunten. Hiervoor is een online vragenlijst afgenomen en zijn aanvullend semigestructureerde interviews gehouden met pedagogisch medewerkers. Uit de resultaten van de vragenlijst bleek dat de meerderheid van de respondenten weleens een vermoeden heeft gehad van kindermishandeling. Zowel in de leeftijdsgroep 0-4 als in de leeftijdsgroep 4-12 was het meest genoemde signaal ‘Gezinsituatie – samengaan van stressvolle omstandigheden zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen’.

Wanneer de geïnterviewde respondenten een vermoeden hadden van kindermishandeling, maakte bijna niemand bewust gebruik van de meldcode. Wel doorliepen bijna alle respondenten dezelfde stappen: observeren en documenteren, collegiale consultatie, bespreken met ouders en contact opnemen met Veilig Thuis. Nadien werden alle cases in het team van pedagogisch medewerkers en leidinggevenden geëvalueerd. Tijdens het doorlopen van deze stappen ervaarden alle respondenten handelingsverlegenheid. De meerderheid van de respondenten vond dat zij onvoldoende kennis had over kindermishandeling. Ook twijfelden de respondenten of zij vaardig genoeg waren om signalen van kindermishandeling te kunnen herkennen. Alle respondenten ervaarden handelingsverlegenheid in het bespreken van vermoedelijke signalen met de ouders. Zij vonden dit moeilijk en durfden dit niet altijd te doen. De respondenten waren bang om ouders vals te beschuldigen. Ook waren zij bang dat de ouder zich afreageert op het kind of dat de ouder wraak neemt op de respondent. Tot slot durfden de respondenten hun zorgen soms niet te bespreken omdat zij bang waren dat dit ouders aanleiding gaf om hun kind van de opvang te halen, waardoor de pedagogisch medewerkers het kind niet meer in beeld hebben.

De respondenten zagen verschillende mogelijkheden om het signaleren van kindermishandeling te verbeteren. Zo willen zij graag jaarlijks terugkerende scholing over kindermishandeling, waarbij zij vooral behoefte lijken te hebben aan het herkennen van

signalen en het gebruik van de meldcode. Ook willen de respondenten hun gespreksvaardigheden met ouders verbeteren door middel van rollenspelen. Daarnaast benoemen de respondenten het belang van het continu onder de aandacht brengen van kindermishandeling, en het aanspreken van pedagogisch medewerkers op hun verantwoordelijkheid in het signaleren van kindermishandeling door leidinggevenden en collega's.

De gevonden resultaten komen grotendeels overeen met de literatuur. Zo blijkt uit eerder onderzoek dat professionals beperkt signaleren (Pietrantonio et al., 2013). Uit de resultaten van deze thesis blijkt dat bijna de helft van de respondenten van de online vragenlijst nooit een vermoeden van kindermishandeling heeft gehad, wat gezien de prevalentie van kindermishandeling opvallend is. Een verklaring hiervoor kan zijn dat mogelijke signalen van kindermishandeling niet als zodanig worden herkend (Leyen et al., 2015). Ook de respondenten in dit onderzoek verklaarden dit.

Zowel uit de literatuur als uit de resultaten blijkt dat pedagogisch medewerkers handelingsverlegenheid ervaren in het signaleren van kindermishandeling. Zo blijkt uit eerder onderzoek dat professionals onvoldoende kennis hebben van kindermishandeling (Alvarez et al., 2003; Feng et al., 2009). Uit de resultaten bleek dat dat de respondenten veelal niet in staat waren om een juiste definitie van kindermishandeling te geven, en om alle vormen, risico- en beschermende factoren en signalen op te noemen. Dit kan gedeeltelijk verklaard worden doordat de definitie, de risico- en beschermende factoren en de signalen van kindermishandeling waarschijnlijk te veelomvattend zijn om uit het hoofd in een interview op te noemen. De meeste respondenten geven echter aan voldoende kennis te hebben over kindermishandeling. Hierdoor is het mogelijk dat zij zichzelf overschatten. Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat professionals onvoldoende kennis hebben van de te volgen procedures (Alvarez et al., 2003). Ook dit bleek uit de resultaten. Alle respondenten gaven aan bekend te zijn met de meldcode, maar slechts één respondent was in staat om de stappen op te noemen. Daarnaast dachten meerdere respondenten dat met de meldcode de instantie wordt bedoeld waar men een melding van kindermishandeling kan maken.

Uit de literatuur blijkt ook dat professionals handelingsverlegenheid ervaren omdat zij ontoereikende vaardigheden hebben om kindermishandeling te signaleren. Het gaat hierbij vooral om het herkennen van het probleem (Feng et al., 2010). Ook de respondenten gaven aan hier moeite mee te hebben. Een verklaring hiervoor kan zijn dat weinig gebruikt wordt gemaakt van de meldcode waardoor niet altijd aan kindermishandeling wordt gedacht (zoals ook wordt aangegeven door Leyen et al., 2015). Daarnaast blijkt uit onderzoek van Kenny

(2001a) dat professionals niet genoeg getraind worden in het signaleren van kindermishandeling. Bijna alle respondenten gaven aan wel scholing hierin te hebben ontvangen, maar dat de kennis snel wegzakt dus dat zij de voorkeur geven aan herhaalde training. Tot slot blijkt uit de resultaten dat de respondenten niet genoeg vaardigheden hebben om hun zorgen met ouders te bespreken. Zo vinden zij het lastig om zich op het gesprek voor te bereiden en om hun zorgen objectief te benoemen. Deze bevindingen komen niet duidelijk naar voren in de literatuur. Dit zou kunnen komen omdat de meeste onderzoeken zijn gedaan naar leerkrachten en jeugdhulpmedewerkers. Het is mogelijk dat zij vaardiger zijn in gespreksvoering met ouders omdat zij dit vaker moeten doen en hier wellicht meer in getraind zijn dan pedagogisch medewerkers.

Tot slot blijkt uit de literatuur en uit de resultaten dat professionals handelingsverlegenheid kunnen ervaren vanwege hun attitude bij het signaleren van kindermishandeling. Zo blijkt uit de resultaten dat normen en waarden van de respondenten ervoor kunnen zorgen dat een signaal door de pedagogisch medewerker wel of niet als mogelijke kindermishandeling wordt gezien. Dit werd door de respondenten in dit onderzoek erkend. Daarnaast is uit eerder onderzoek bekend dat professionals bang zijn om schade te veroorzaken bij het kind als zij kindermishandeling met ouders bespreken (Alvaret et al., 2003). Uit de resultaten bleek dat een aantal respondenten hier bang voor was, bijvoorbeeld omdat het kind de pedagogisch medewerker niet meer durfde te vertrouwen of omdat de ouder wraak zou nemen op het kind. Bij het geven van praktische adviezen hadden de respondenten deze angst niet, zij gaven aan dat ouders dit meestal konden waarderen. Naast angst om schade te veroorzaken bij het kind, blijkt uit eerder onderzoek dat professionals zich zorgen maken over schade die zij kunnen veroorzaken bij ouders als zij vermoedelijke kindermishandeling bespreken (Alvarez et al., 2003). Uit de resultaten bleek dat de respondenten erg bang zijn om ouders vals te beschuldigen. Een beschuldiging uiten naar ouders kan aanleiding zijn voor angst voor fysieke of wettelijke vergelding van de dader op de professional, zo blijkt uit Alvarez et al. (2003). De meeste respondenten deelden deze angst niet. Dit kan komen omdat het in de Verenigde Staten makkelijker en gebruikelijker is dan in Nederland om een gerechtelijke procedure aan te spannen. Tot slot blijkt uit eerder onderzoek dat professionals weinig vertrouwen hebben in de autoriteiten (Feng et al., 2010; Sundell, 1997). De pedagogisch medewerkers in dit onderzoek waren verschillend in hun opinie over Veilig Thuis. Dit lijkt te komen doordat de respondenten op verschillende manieren zijn benaderd door medewerkers van Veilig Thuis. Sommige respondenten voelden zich niet serieus genomen.

Uit bovenstaande blijkt dat de resultaten uit het huidige onderzoek veelal overeenkomen met bevindingen uit eerder onderzoek. Deze onderzoeken focusten echter met name op leerkrachten en jeugdhulpmedewerkers. Ook pedagogisch medewerkers hebben een belangrijke rol in het signaleren van kindermishandeling, omdat zij het kind dagelijks observeren en daardoor huidig gedrag goed kunnen vergelijken met de normen of gedrag in het verleden. Daarnaast zien pedagogisch medewerkers het kind al in de voorschoolse leeftijd, waardoor kindermishandeling eerder gesignaleerd kan worden dan wanneer het kind naar de basisschool gaat. Daarom is in deze thesis onderzoek gedaan naar het signaleren van kindermishandeling door pedagogisch medewerkers.

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Ten eerste is in de online vragenlijst geen definitie en uitleg gegeven van het begrip kindermishandeling. Hierdoor hebben respondenten wellicht aangegeven geen vermoeden van kindermishandeling te hebben gehad omdat zij een andere interpretatie van het begrip hebben. Ten tweede zijn alle interviewrespondenten vrouwelijk. Hierdoor is het lastig om de resultaten te generaliseren naar pedagogisch medewerkers van beide geslachten. Ten derde zijn respondenten tijdens een interview minder anoniem dan bij een schriftelijke vragenlijst waardoor de kans op sociaal wenselijke antwoorden groter is. Naast deze beperkingen kent dit onderzoek sterke punten. Zo is gebruik gemaakt van zowel kwantitatieve als kwalitatieve methoden. Hierdoor kon voor de eerste deelvraag gebruik gemaakt worden van een groter aantal respondenten, om vervolgens met een kleiner aantal respondenten op een verdiepende wijze de overige deelvragen te beantwoorden. De interviewrespondenten werkten op locaties verspreid over Nederland en verschilden sterk in het aantal jaren werkervaring. Dit maakt de kans groter dat de resultaten gegeneraliseerd kunnen worden naar andere pedagogisch medewerkers.

Uit de resultaten van deze thesis blijkt dat pedagogisch medewerkers dikwijls dezelfde drempels ervaren in het signaleren van kindermishandeling als leerkrachten en jeugdhulpmedewerkers. Praktisch betekent dit dat pedagogisch medewerkers vooral behoefte hebben aan – herhaaldelijke – scholing. Het gaat hierbij om het vergroten van kennis over kindermishandeling, met name het herkennen van signalen. Ook is er grote behoefte om gespreksvaardigheden te verbeteren, met name het bespreken van vermoedens met ouders op een open en respectvolle manier. De respondenten willen dit graag trainen via rollenspellen. De behoefte aan scholing blijkt ook uit de literatuur en dit kan zorgen voor vermindering van handelingsverlegenheid bij professionals (Barber-Madden, 1983; Feng et al., 2009; Alvarez et al., 2004).

Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of handelingsverlegenheid bij pedagogisch medewerkers is afgenomen nadat zij herhaaldelijke scholing hebben ontvangen en hun gespreksvaardigheden middels rollenspelen hebben getraind. Daarnaast is het zeer interessant om te onderzoeken hoe het komt dat een groot deel van de pedagogisch medewerkers heeft aangegeven nooit een vermoeden van kindermishandeling te hebben gehad. Deze vervolgonderzoeken kunnen, samen met de in het huidige onderzoek verkregen inzichten, bijdragen aan de versterking van kinderopvangorganisaties bij de preventie en aanpak van kindermishandeling.

Referenties

- Aanpak van huiselijk geweld*. (n.d.). Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/inhoud/aanpak-huiselijk-geweld>
- Abrahams, N., Casey, K., & Daro, D. (1992). Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child Abuse & Neglect, 16*(2), 229-238. doi:10.1016/0145-2134(92)90030-U
- Alink, L., Van IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010: De tweede nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Casimir Publishers.
- Alvarez, K. M., Kenny, M. C., Donohue, B., & Carpin, K. M. (2004). Why are professionals failing to initiate mandated reports of child maltreatment, and are there any empirically based training programs to assist professionals in the reporting process? *Aggression and Violent Behavior, 9*, 563-578. doi:10.1016/j.avb.2003.07.001
- Angeles Cerezo, M., & Pons-Salvador, G. (2004). Improving child maltreatment detection systems: A large-scale case study involving health, social services, and school professionals. *Child Abuse & Neglect, 28*, 1153-1169. doi:10.1016/j.chiabu.2004.06.007
- Ashton, V. (2004). The effect of personal characteristics on reporting child maltreatment. *Child Abuse & Neglect, 28*, 985-997. doi:10.1016/j.chiabu.2004.03.012
- Barber-Madden, R. (1983). Training day care program personnel in handling child abuse cases: Intervention and prevention outcomes. *Child Abuse & Neglect, 7*, 25-32. doi:10.1016/0145-2134(83)90026-1

- Briggs, F., & Potter, G. K. (2004). Singaporean early childhood teachers' responses to myths about child abuse. *Early Child Development and Care, 174*(4), 339-355. doi:10.1080/0300443032000153408
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., & Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: Findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect, 22*(11), 1065-1078. doi:10.1016/S0145-2134(98)00087-8
- Burgerlijk Wetboek Boek 1*. (2015). Geraadpleegd van: http://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2013-01-01#Boek1_Titeldeel14_Afdeling1_Artikel247
- Feng, J.-Y., Chen, S.-J., Wilk, N. C., Yang, W.-P., & Fetzer, S. (2009). Kindergarten teachers' experience of reporting child abuse in Taiwan: Dancing on the edge. *Children and Youth Services Review, 31*, 405-409. doi:10.1016/j.childyouth.2008.09.007
- Feng, J.-Y., Huang, T.-Y., & Wang, C.-J. (2010). Kindergarten teachers' experience with reporting child abuse in Taiwan. *Child Abuse & Neglect, 34*, 124-128. doi:10.1016/j.chiabu.2009.05.007
- Fraser, W., & Greenhalgh, T. (2001). Coping with complexity: Educating for capability. *British Medical Journal, 323*(7316), 799-803. doi:10.1136/bmj.323.7316.799
- Gilbert, R., Kemp, A., Thoburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D., & MacMillan, H. L. (2009). Recognizing and responding to child maltreatment. *The Lancet, 373*, 167-80. doi:10.1016/S0140-6736(08)61707-9
- Gilbert, R., Spatz Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet, 373*, 68-81. doi:10.1016/S0140-6736(08)61706-7
- Horwath, J. (2007). The missing assessment domain: Personal, professional and organizational factors influencing professionals judgements when identifying and referring child neglect. *British Journal of Social Work, 37*, 1285-1303. doi:10.1093/bjsw/bc1029
- Jaffee, S. R. (2013). Family violence and parent psychopathology: Implications for children's socioemotional development and resilience. In S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.), *Handbook of Resilience in Children* (pp. 127-142). New York, NY: Springer Science+Business Media.
- Jeugdwet*. (2014). Geraadpleegd van: http://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/Hoofdstuk1/Artikel11/geldigheidsdatum_13-04-2015

- JSO Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling (2014). *Samenvatting van het onderzoek naar de dilemma's onder aandachtfunctionarissen*. Gouda: JSO.
- Kenny, M. C. (2001a). Child abuse reporting: Teachers' perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect*, 25(1), 81-92. doi:10.1016/S0145-2134(00)00218-0
- Kenny, M. C. (2001b). Compliance with mandated child abuse reporting: Comparing physician and teachers. *Journal of Offender Rehabilitation*, 34(1), 9-23. doi:10.1300/J076v34n01_02
- Leyen, E. A., Stelk, G. C. P., & Isaac, M. (2015). *De effectiviteit van de meldcode kindermishandeling in de kinderopvang*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. (n.d.). Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/inhoud/meldcode>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2013). *Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling van kracht! Vraag & Antwoord*. Geraadpleegd van: <file:///C:/Users/egdaa/Downloads/vraagantwoord-meldcode-definitief-5-aug.pdf>
- Movisie (2016). *Omgaan met handelingsverlegenheid of professionele aarzeling*. Geraadpleegd van: http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/2012_6_11_Congres_Jeugdzorg_Zo_Workshop_31_handelingsverlegenheid.pdf
- Nederlands Jeugdinstituut (2016). *Signaleringslijsten overgenomen uit Wolzak (2009)*. Kindermishandeling: signaleren en handelen. Geraadpleegd van: <http://www.nji.nl/Kindermishandeling-Praktijk-Instrumenten>
- Pietrantonio, A. M., Wright, E., Gibson, K. N., Alldred, T., Jacobson, D., & Niec, A. (2013). Mandatory reporting of child abuse and neglect: Crafting a positive process for health professionals and caregivers. *Child Abuse & Neglect*, 37(2), 102-109. doi:10.1016/j.chiabu.2012.12.007
- Schutz, R. (2014). *Kernerman Nederlands leiderswoordenboek*. Niebert: K Dictionaries Ltd.
- Small, S., & Memmo, M. (2003). Contemporary models of youth development and problem prevention: Toward an integration of terms, concepts and models. *Family Relations*, 53(1), 3-11. doi:10.1111/j.1741.3729.2004.00002
- Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden (2013). *142*. Geraadpleegd van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2013-142.html>
- Sundell, K. (1997). Child-care personnel's failure to report child maltreatment: Some Swedish evidence. *Child Abuse & Neglect*, 21(1), 93-105. doi:10.1016/S0145-2134(96)00133-0

- Van Rossum, J., Ten Berge, I., & Anthonijsz, I. (2008). *Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Van Rooijen, K., Bartelink, C., & Berg, T. (2013). *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Vereniging Landelijke Vakgroep Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling (2016). *De aandachtsfunctionaris kindermishandeling/huiselijk geweld*. Geraadpleegd van: http://www.lvak.nl/over_de_aandachtsfunctionaris.html
- Veilig Thuis*. (n.d.). Geraadpleegd van: <http://www.vooreenveiligthuis.nl/veilig-thuis>
- Zellman, G. L. (1990a). Linking schools and social services: The case of child abuse reporting. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 12(1), 41-55.
doi:10.3102/01623737012001041
- Zellman, G. L. (1990b). Report decision-making patterns among mandated child abuse reporters. *Child Abuse & Neglect*, 14(3), 325-336. doi:10.1016/0145-2134(90)90004-D

Bijlage: Interviewschema

Introductie

(naam participant), wat fijn dat je wil meewerken aan mijn onderzoek. Ik zal eerst wat informatie geven over de aanleiding en de opbouw van dit interview. Ik volg de master Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken. Hiervoor schrijf ik een masterthesis. Daarnaast loop ik stage bij het Nederlands Jeugdinstituut. In overleg met het NJi heb ik gekozen om onderzoek te doen naar signaleren van kindermishandeling in de kinderopvang. Door middel van dit interview hoop ik erachter te komen wat jouw rol is in het signaleren van kindermishandeling. De resultaten zullen uitsluitend voor mijn studie worden gebruikt. Je naam wordt nergens genoemd.

Het interview zal worden opgenomen zodat ik het later kan uitschrijven. Ik zal je de opbouw van het interview even laten zien. Heb je nog vragen?

Opwarming

- Hoe oud ben je?
- Welke opleiding(en) heb je gedaan?
- Hoe lang ben je werkzaam als pedagogisch medewerker?
- Wat is de leeftijdscategorie van je groep?

Centrale gedeelte – topiclijst

	Huidige situatie signaleren van km	Handelings- verlegenheid	Verbeterpunten
Kennis over km	1.1	2.1	3.1
- Definitie			
- Vormen			
- Risico- en beschermende factoren			
- Signalen			
- Meldcode			
Vaardigheden	1.2	2.2	3.2
- Signalen herkennen			
- Observeren en documenteren			
- Consultatie			
- Bespreken met ouders			
- Veilig Thuis			
- Evalueren			
- Meldcode toepassen			
Attitude	1.3	2.3	3.3
- Bewustzijn			
- Verantwoordelijkheid			
- Emoties			

1.1: Huidige situatie – kennis

- Ik ben benieuwd wat je al weet over kindermishandeling. Wat betekent kindermishandeling?
- Welke vormen van kindermishandeling ken je?
[Lichamelijke mishandeling, lichamelijke verwaarlozing, psychische mishandeling, psychische verwaarlozing, seksueel misbruik, getuige van huiselijk geweld]
- Weet je wat de risicofactoren zijn van kindermishandeling?
[Eventueel uitleggen van begrip: factoren die aan kindermishandeling bijdragen.]
[Voorbeeld: ouder verslaafd aan alcohol of drugs.]
- En beschermende factoren?

[Eventueel uitleggen van begrip: beschermende factoren geven ouders en kinderen veerkracht ondanks negatieve omstandigheden.]

[Voorbeeld: sterk sociaal netwerk.]

- Ben je op de hoogte van de signalen van kindermishandeling?
[Voorbeeld: blauwe plekken, agressief.]
- Ben je bekend met de meldcode? Weet je de stappen? Kun je ze noemen?
- Hoe ben je aan deze kennis gekomen? Wat heb je geleerd in de opleiding tot pm'er?
Cursussen/trainingen tijdens loopbaan?

1.2: Huidige situatie – vaardigheden

- Je hebt in de vragenlijst aangeven vermoedens te hebben gehad van kindermishandeling. Kun je iets vertellen over deze casus, hoe zijn deze vermoedens toen ontstaan? Maken jullie gebruik van een signaleringschecklist/-instrument?
- Hoe ben je omgegaan met deze vermoedens?
- Heb je je vermoedens besproken met ouders? Hoe ging dit?
- Heb je de meldcode gebruikt? Hoe ging dit in zijn werk?
- Heb je weleens contact gehad met AMK/Veilig Thuis? Hoe ging dit?
- Hoe is de casus afgelopen? Hebben jullie het geëvalueerd?

1.3: Huidige situatie – attitude

- Hoe bewust ben jij je van de prevalentie, dus het voorkomen, van kindermishandeling? Dat het dus ook bij jou in de groep voorkomt?
- Voel je je verantwoordelijk in de preventie en aanpak van kindermishandeling? Hoe zie je jouw rol?

2.1: Handelingsverlegenheid – kennis

- We hebben het eerder gehad over de definitie van kindermishandeling, de verschillende vormen, risico- en beschermende factoren en de signalen van kindermishandeling. Heb je het idee dat jij genoeg weet over deze onderwerpen? Waarom wel/niet?
- Weet je genoeg over normale kindontwikkeling en kun je onderscheiden wanneer iets niet meer binnen deze normale ontwikkeling past?

2.2: Handelingsverlegenheid – vaardigheden

- Denk je genoeg vaardigheden te hebben om kindermishandeling te kunnen signaleren? Waarom wel/niet?
 - o Kun je signalen van kindermishandeling herkennen bij een kind?
 - o Kun je tijdig advies of hulp vragen bij het omgaan met vermoedens van kindermishandeling?
 - o Ben je in staat om je zorgen op een open en respectvolle manier met ouders te bespreken?
 - o Kun je waar nodig hulpverlening in gang zetten?
- Denk je genoeg vaardigheden te hebben om de meldcode te gebruiken? Waarom wel/niet?
 - o Kun je de stappen uit de meldcode toepassen? [meldcode erbij pakken]

2.3: Handelingsverlegenheid – attitude

- Durf je zorgen met ouders te bespreken? Waarom wel/niet?
- Ben je bang om schade te veroorzaken bij het kind en/of de ouder of ouders als je kindermishandeling signaleert? Waarom wel/niet?
- Maak je je zorgen over de band die je hebt met het kind en/of de ouder of ouders als je kindermishandeling signaleert? Waarom wel/niet?
- Ben je bang voor vergelding van de daders?
- Heb je vertrouwen in Veilig Thuis? Waarom wel/niet?
- Loop je nog tegen andere dingen aan rondom het signaleren van kindermishandeling die we nog niet hebben besproken?

3.1: Verbeterpunten – kennis

- Hoe denk je dat kennis over (definitie, vormen, risico- en beschermende factoren, signalen van) kindermishandeling bij pedagogisch medewerkers verbeterd kan worden?
- Hoe denk je dat kennis over de meldcode bij pedagogisch medewerkers verbeterd kan worden?

3.2: Verbeterpunten – vaardigheden

- Heb je een idee hoe pedagogisch medewerkers de vaardigheden om kindermishandeling te signaleren kunnen verbeteren?
- Hoe zouden pedagogisch medewerkers de meldcode beter kunnen gebruiken?

3.3: Verbeterpunten – attitude

- Heb je suggesties om het bewustzijn van kindermishandeling bij pedagogisch medewerkers te vergroten?
- Heb je suggesties om het verantwoordelijkheidsgevoel bij pedagogisch medewerkers te vergroten?
- Hoe kun je als pedagogisch medewerker grenzen stellen aan je verantwoordelijkheid?
- Je noemde eerder dat je (voorbeeld(en) geven eerder genoemde drempels). Heb je suggesties voor verbetering om hier beter mee om te gaan?

Afkoelen

- Wil je je eerder gegeven antwoorden nog aanvullen?
- Wil je verder nog iets zeggen?
- Heb je nog vragen?

Afsluiting

- Wil je op de hoogte worden gehouden van de resultaten? Zo ja, onderzoek wordt eind juni afgerond. Samenvatting van resultaten kunnen in juli worden verwacht.
- Nogmaals heel erg bedankt voor je medewerking.